

Інформаційне право

УДК 004.8:34

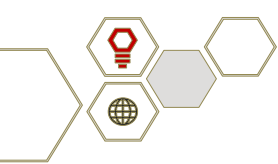
DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19363930>

**Принципи етичного використання ШІ як елемент правового
регулювання**

Кармазін Максим Олександрович,
аспірант, Київський міжнародний університет
Кафедра публічного та європейського права
м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0009-0004-7092-3326>

Прийнято: 13.03.2026 | Опубліковано: 30.03.2026

Анотація. Стаття присвячена комплексному аналізу принципів етичного використання штучного інтелекту як фундаментального елементу сучасного правового регулювання. Метою дослідження є визначення та характеристика принципів етичного використання ШІ як нормативного елементу правового регулювання, а також встановлення механізмів їх юридичної інституціоналізації. Дослідження ґрунтується на застосуванні порівняльно-правового, формально-юридичного, системного та доктринального методів. Порівняльний аналіз охоплює міжнародні етичні рамки, регуляторну модель ЄС та фрагментарний нормативний масив України. У роботі обґрунтовується, що у правовій доктрині ці принципи вже не розглядають як факультативні настанови чи моральні орієнтири, натомість стають матеріальною основою для формування нормативних підходів до регулювання алгоритмічних технологій. Таке зміщення впливає з дуалістичної природи ШІ, який, поєднуючи високий технологічний потенціал з автономними характеристиками, генерує нові ризики для прав людини, демократичних

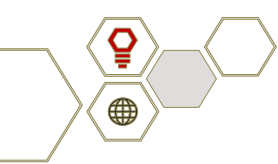


процесів, недискримінаційності, приватності та інформаційної безпеки. У міжнародному вимірі етичні рамки, закріплені в Рекомендації ЮНЕСКО з етики ШІ та Принципах ОЕСР, формують глобальний людиноцентричний стандарт, що визнає пріоритет людської гідності, соціальної справедливості та відповідального інноваційного розвитку. Дослідження підкреслює, що ці принципи поступово набувають ознак «жорсткого» права, оскільки знаходять відображення у Регламенті ЄС 2024 / 1689, який інтегрує їх у модель ризик-орієнтованого регулювання, вводячи зобов'язання з оцінювання впливу на права людини, прозорості, безпеки, підзвітності та контролю навчальних даних.

У статті показано, що принципи справедливості, пояснюваності, підзвітності, людського нагляду, приватності, технічної надійності та соціальної й екологічної відповідальності формують системну основу юридичного регулювання ШІ. Вони трансформуються на конкретні правові механізми: належна ретельність, аудит алгоритмів, стандарти якості даних, обов'язки постачальників і користувачів, процесуальні гарантії для осіб, щодо яких ухвалюються автоматизовані рішення.

Український контекст розглянуто як приклад трансформаційного правопорядку, у якому етичні принципи вже інкорпоровані в стратегічні документи та науковий дискурс, однак їх нормативна інституціоналізація перебуває на стадії становлення. Дефіцит процедур аудиту, неузгодженість термінології, відсутність усталеної моделі підзвітності та контролю визначають потребу в розробленні національних стандартів відповідального ШІ та гармонізації з європейським правом.

Ключові слова: алгоритмічна підзвітність, оцінювання, прозорість рішень, технічна надійність, регуляторна стійкість, недискримінація, людський нагляд, приватність, соціальна відповідальність.



Principles of Ethical Use of Artificial Intelligence as an Element of Legal Regulation

Maksym Karmazin,

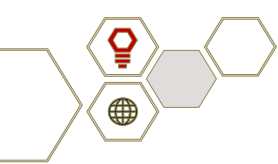
Postgraduate student, Kyiv International University

Department of Public and European Law

Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0004-7092-3326>

Abstract. The article is devoted to a comprehensive analysis of the principles of the ethical use of artificial intelligence as a fundamental element of contemporary legal regulation. The aim of the study is to identify and characterise the principles of the ethical use of AI as a normative component of legal regulation, as well as to determine the mechanisms of their legal institutionalisation. The research is based on the application of comparative legal, formal-legal, systemic, and doctrinal methods. The comparative analysis encompasses international ethical frameworks, the regulatory model of the European Union, and the fragmented normative framework of Ukraine.

The paper substantiates that, within modern legal doctrine, these principles are no longer regarded as optional guidelines or purely moral orientations; instead, they are becoming a substantive basis for the formation of normative approaches to the regulation of algorithmic technologies. This shift stems from the dual nature of artificial intelligence which, combining significant technological potential with autonomous characteristics, generates new risks for human rights, democratic processes, non-discrimination, privacy, and information security. In the international dimension, ethical frameworks enshrined in the UNESCO Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence and the OECD AI Principles form a global human-centred standard that recognises the priority of human dignity, social justice, and responsible innovation.

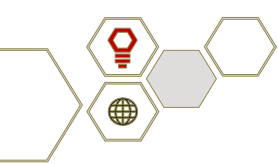


The study emphasises that these principles are gradually acquiring the features of «hard law», as they are increasingly reflected in Regulation (EU) 2024 / 1689, which incorporates them into a risk-based regulatory model by introducing obligations related to human rights impact assessments, transparency, safety, accountability, and the supervision of training data. The article demonstrates that the principles of fairness, explainability, accountability, human oversight, privacy, technical robustness, and social and environmental responsibility form a systemic foundation for the legal regulation of artificial intelligence. These principles are being transformed into specific legal mechanisms, including due diligence requirements, algorithmic auditing, data quality standards, obligations of providers and users, and procedural safeguards for individuals affected by automated decision-making.

The Ukrainian context is examined as an example of a transformational legal order in which ethical principles have already been incorporated into strategic documents and scholarly discourse; however, their normative institutionalisation remains in the process of formation. The lack of established audit procedures, inconsistencies in terminology, and the absence of a stable model of accountability and oversight determine the need to develop national standards for responsible artificial intelligence and to harmonise them with European law.

Keywords: algorithmic accountability, evaluation, transparency of decisions, technical reliability, regulatory resilience, non-discrimination, human oversight, privacy, social responsibility.

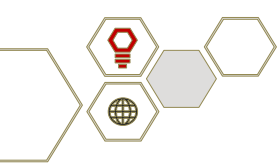
Актуальність проблеми дослідження. Проблематика етичного використання штучного інтелекту постає як системне наукове й практичне завдання, оскільки стрімке поширення автономних цифрових технологій формує новий тип правових ризиків, що безпосередньо впливають на реалізацію фундаментальних прав людини, якість демократичного врядування та легітимність державної політики у сфері цифровізації.



Наявний розрив між технологічними можливостями сучасних ШІ-систем і здатністю правових механізмів ефективно їх регулювати створює ситуацію нормативної невизначеності, у межах якої етичні принципи набувають статусу концептуального та методологічного підґрунтя для формування обов'язкових правових норм, процедур контролю та відповідальності. Дослідження цих принципів є ключовим для забезпечення збалансованості інноваційного розвитку та правових гарантій, оскільки саме вони уможливають інтеграцію людиноцентричного підходу, забезпечення прозорості, підзвітності, недискримінаційності й безпечності ШІ у правове поле, формуючи передумови для розроблення ефективних моделей регулювання, що відповідають викликам сучасної цифрової епохи та реальним потребам суспільства і держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень етичних та правових аспектів штучного інтелекту демонструє стрімке зростання уваги до цієї проблематики як на глобальному, так і на національному рівнях. У світовому контексті ключові роботи зосереджені на картографуванні етичних настанов ШІ (А. Jobin, М. Ienca, Е. Vayena) [9], які слугують основою для подальшого формування відповідального управління ШІ (Е. Papagiannidis, Р. Mikalef, К. Conboy) [11]. Водночас, Б. Міттельштадт (В. Mittelstadt) [10] критично зазначає, що самих лише принципів недостатньо для гарантування етичності ШІ, що вимагає впровадження конкретних механізмів, зокрема, забезпечення людського нагляду, особливо у взаємодії з регуляторними актами на кшталт Закону про ШІ та GDPR (Т. Radtke) [13].

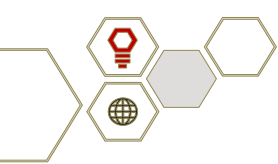
Окремого значення набуває комплексна етична рамка, запропонована в рамках ініціативи AI4People, яка об'єднала провідних дослідників і практиків для формування системних засад відповідального суспільства ШІ [8]. Л. Флоріді (L. Floridi) зі співавторами обґрунтовують, що чотири базові принципи (добродії, непричинення шкоди, автономії та справедливості), що мають стати нормативним фундаментом для розроблення,



впровадження та регулювання ІІІ, причому не як конкуруючі, а як взаємодоповнювальні вимоги. Ця позиція принципово відрізняється від підходу Б. Міттельштадт, який акцентує на недостатності принципів без механізмів примусового виконання: Автори пропонують конкретну інституційну архітектуру (від оцінювання впливу до незалежного нагляду), що наближає їх концепцію до моделі AI Act. Міжнародно-правовий вимір проблеми унормовано у Рекомендації ЮНЕСКО з етики штучного інтелекту [15], яка, будучи першим глобальним нормативним документом у цій сфері, закріплює пріоритет прав людини, демократії та верховенства права як неодмінних передумов відповідального розвитку ІІІ. Правова основа ризик-орієнтованого підходу ЄС закріплена безпосередньо в Регламенті 2024/1689 [14], який трансформує зазначені принципи у конкретні обов'язки для розробників і постачальників систем ІІІ.

Серед ключових етичних складових, які необхідно інтегрувати у розробку ІІІ, П. Раданлієв (P. Radanliev) [12] виділяє прозорість, справедливість та конфіденційність. Українські вчені також активно долучаються до цього дискурсу, досліджуючи правове регулювання ІІІ у порівнянні зі світовим досвідом (Ю. Муравська, Т. Сліпченко) [2], а також морально-етичні принципи застосування ІІІ в електронній освіті (О. В. Огірко, І. В. Огірко [3]; Т. Г. Максим'як [1]) та у ширшому контексті проблем його застосування (О. М. Тиньков, С. В. Кузьміна [6]). Окремо піднімається питання цифрової етики та необхідності забезпечення алгоритмічної прозорості й справедливості автоматизованих рішень, особливо у державному управлінні (О. Орлов) [4].

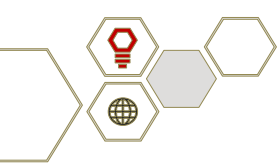
Зіставлення проаналізованих підходів дозволяє виявити принципові розбіжності між дослідниками. А. Жобен, М. Ієнца та Е. Вайєна фіксують широкий міжнародний консенсус щодо переліку етичних принципів ІІІ, проте Б. Міттельштадт займає критичну позицію, наголошуючи на недостатності декларативних принципів без конкретних правових механізмів примусового



виконання. Е. Папагіаннідіс, П. Мікалеф та К. Конбой розвивають ідею інституційного врядування ІІІ, при цьому Т. Радтке зосереджується на конкретній взаємодії між вимогами AI Act і правом ЄС у сфері захисту даних. Українські дослідники переважно адаптують ці концепції до національного контексту, однак залишаються невирішеними питання механізмів юридичної верифікації принципів відповідального ІІІ та інструментарію підзвітності в умовах фрагментарного нормативного середовища України.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на значний масив наукових праць, присвячених етичним аспектам штучного інтелекту, у вітчизняній і зарубіжній літературі залишаються недостатньо дослідженими кілька взаємопов'язаних проблем. По-перше, більшість існуючих досліджень зосереджені на описі та систематизації етичних принципів, тоді як питання їх конкретних правових механізмів реалізації – зокрема стандартів доказування, процедур верифікації та режимів відповідальності – розроблені значно менше. По-друге, порівняльний аналіз між рівнем нормативної зрілості в ЄС і трансформаційними правопорядками, зокрема українським, представлений лише фрагментарно. По-третє, питання операціональної сумісності принципів відповідального ІІІ з чинними галузевими режимами (захист даних, кібербезпека, адміністративне право) в умовах незавершеної кодифікації залишається відкритим.

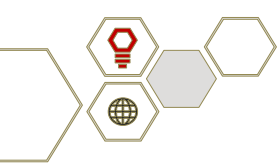
Метою статті є визначити та охарактеризувати принципи етичного використання ІІІ як елемент правового регулювання. Для досягнення зазначеної мети визначено такі **завдання дослідження**: 1) проаналізувати міжнародні етичні рамки у сфері ІІІ та з'ясувати їх нормативну природу; 2) охарактеризувати правову трансформацію етичних принципів у регулятивній моделі ЄС (AI Act); 3) окреслити стан та проблеми нормативної інституціоналізації принципів відповідального ІІІ в Україні; 4) визначити напрями вдосконалення національного регулювання ІІІ в контексті євроінтеграції.



Методологія дослідження. Дослідження ґрунтується на комплексному застосуванні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Порівняльно-правовий метод використано для зіставлення міжнародних етичних рамок ШІ (ЮНЕСКО, ОЕСР) з регуляторними підходами ЄС та їх відображенням у правовому просторі України. Формально-юридичний метод застосовано при аналізі нормативного змісту Регламенту ЄС 2024 / 1689 (AI Act) [14], виявленні механізмів правового закріплення етичних принципів та їх юридичного значення. Системний метод забезпечив розгляд принципів відповідального ШІ як цілісної нормативної структури, взаємопов'язаної з конституційними правами, міжнародно-правовими зобов'язаннями та галузевими регуляторними режимами. Доктринальний аналіз дозволив виявити ключові наукові позиції щодо юридизації етичних принципів ШІ та окреслити дослідницькі прогалини, що залишаються актуальними для правової науки.

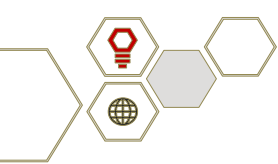
Виклад основного матеріалу. У сучасній правовій доктрині принципи етичного використання штучного інтелекту розглядаються не як «додаток» до регуляції, а як її внутрішній нормативний каркас. Така позиція зумовлена подвійною природою ШІ: з одного боку, це інструмент інновацій і підвищення ефективності, з іншого – автономізований соціотехнічний агент, здатний генерувати системні ризики для прав людини, демократичних інститутів і верховенства права. Саме тому етичні принципи виконують функцію «містка» між ціннісною конституцією суспільства та позитивним правом, забезпечуючи легітимацію, орієнтацію та інтерпретацію правових норм у динамічному технологічному середовищі. Порівняльні огляди етичних настанов у різних юрисдикціях фіксують високу конвергенцію базових принципів і водночас істотні відмінності у способах їх правового втілення [9].

Концептуальна основа цих принципів ґрунтується на людиноцентричній та правозахисній парадигмі: ШІ має розроблятися, впроваджуватися і використовуватися так, щоб залишатися інструментом реалізації людських



цілей, а не автономним центром нормативної ваги. Міжнародні рамки – зокрема Рекомендація ЮНЕСКО з етики ШІ та Принципи ОЕСР – закріплюють пріоритет людської гідності й прав людини як «первинної межі» для інновацій, вимагають поваги до демократії, недискримінації, приватності та соціальної справедливості. У юридичному вимірі це означає, що етичні принципи не є довільним моральним дискурсом: вони виступають матеріальним джерелом права, яке впливає на законотворення, судове тлумачення і стандарт доказування належної обачності розробників та користувачів ШІ.

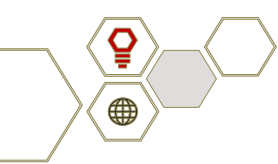
Базовий принцип поваги до прав людини в етичних кодексах трансформується у праві в конкретні зобов'язання щодо недопущення порушень фундаментальних прав, передусім права на недискримінацію, на захист персональних даних, на справедливий процес і свободу вираження поглядів. У Європейському Союзі ця логіка найбільш системно відображена в Регламенті ЄС 2024 / 1689 (AI Act) [14], який прямо інтегрує захист основоположних прав у ризик-орієнтовану модель регулювання, зокрема через обов'язкові оцінювання впливу на права людини для високоризикових систем, вимоги до якості даних і мінімізації упереджень [7]. Цей акт не лише відтворює принципи, задекларовані в Рекомендації ЮНЕСКО [15] та засадах ОЕСР, а й надає їм обов'язкової правової сили через ризик-орієнтовану класифікацію систем ШІ, вимоги до прозорості та документування, обов'язкові оцінювання впливу на права людини для високоризикових систем і санкційний режим за порушення. Паралельно концептуальна рамка AI4People [8] пропонує інституційну модель, яка органічно доповнює регуляторну логіку AI Act: обидва підходи конвергують у визнанні того, що принципи відповідального ШІ потребують не лише декларування, а й операціональної архітектури верифікації, нагляду та відповідальності. Для правового порядку це має принципове значення: етична «поважність» ШІ стає предметом юридичної верифікації, а не лише добровільної доброчесності.



Принцип справедливості та недискримінації у сфері ШІ має кілька правових проєкцій. По-перше, це вимога до навчальних даних і моделей: недопущення структурної дискримінації, аудит наборів даних, доказова репрезентативність. По-друге, це гарантії рівного доступу до послуг, що надаються із застосуванням ШІ, особливо у публічному секторі, освіті, працевлаштуванні, кредитуванні, охороні здоров'я. Саме тому сучасні наукові роботи про відповідальне й справедливе врядування ШІ наголошують на потребі юридично формалізованих процедур контролю упередженості та «справедливість за задумом» [11]. У правовому плані ці процедури стають частиною належної ретельності та стандартом належної поведінки суб'єктів інноваційної діяльності.

Принцип прозорості та пояснюваності (explicability) – один із найбільш «юридизованих» в етиці ШІ. У доктрині він означає можливість ідентифікувати факт використання ШІ, логіку його роботи, джерела даних і межі надійності результатів, а також забезпечити зрозуміле пояснення рішення для адресата. У позитивному праві прозорість виконує одразу три функції: гарантію автономії особи (інформована згода й можливість заперечення), інструмент нагляду державних органів та механізм доказування і розподілу відповідальності. AI Act надає прозорості статусу обов'язку для значного кола систем, включно з вимогами маркування генеративного контенту і документування життєвого циклу алгоритму, а новітні дослідження аналізують, як «кваліфікована прозорість» долає проблему алгоритмічної непрозорості.

Принцип підзвітності й відповідальності є центральним для перетворення етики у право. Якщо етичні рамки вимагають «відповідального застосування», то юридична форма – це визначення суб'єктів відповідальності, стандартів поведінки, режимів цивільно-правової, адміністративної чи кримінальної відповідальності, а також інституцій нагляду. Сучасна література з відповідальності ШІ відзначає, що без правових механізмів аудиту,

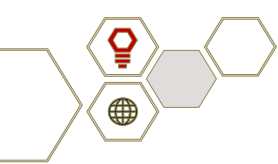


сертифікації, зовнішнього контролю і дієвих санкцій принципи залишаються декларативними [10]. Тому законодавчі моделі ЄС і низки інших країн фактично переносять етичну вимогу підзвітності у режим «обов'язків розробника / постачальника / користувача», де порушення технічних та організаційних вимог є підставою юридичної відповідальності.

Принцип людського нагляду і контрольованості фіксує незвідну роль людини у критичних рішеннях і відповідає конституційному постулату персональної відповідальності держави та приватних акторів за наслідки автоматизованих рішень. У європейському регулюванні він набуває форми вимог до дизайну систем (можливість зупинки, корекції, перевірки), до процедур експлуатації (навчені оператори, протоколи втручання) і до правового статусу адресатів (право на людський перегляд рішення у визначених сферах). При цьому деталізується співвідношення цього принципу з обмеженнями суто автоматизованих рішень за ст. 22 GDPR та його значення для захисту прав людини у високоризикових застосуваннях [13].

Принцип приватності та безпеки даних, у класичному етичному формулюванні, вимагає мінімізації збору даних, пропорційності їх використання та захисту від витоків або несанкціонованого доступу. Юридично цей принцип трансформується у комплекс взаємодіючих режимів: захист персональних даних, кібербезпека, комерційна таємниця, біометричні й чутливі дані. Нові дослідження на перетині етики та права підкреслюють, що генеративні та загального призначення моделі створюють додаткові ризики «непрямої ідентифікації» та повторної інференції чутливих ознак, що потребує посилення правового контролю навіть за відсутності явної персоніфікації [12].

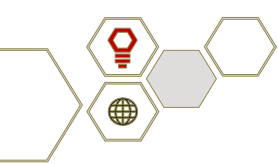
Принцип безпечності, надійності й технічної стійкості має чітку правову функцію запобігання шкоді. В етичній площині йдеться про недопущення небезпечних рішень, захист від помилок, маніпуляцій і зловмисних атак; у правовій – про обов'язкові стандарти тестування, верифікації, моніторингу після введення в обіг і процедури відкликання системи. Ризик-орієнтована



структура AI Act прямо пов'язує технічну надійність із правом на безпеку і здоров'я, а також із принципом відповідальності, виділеним у порівняльних оглядах глобальних етичних рамок.

Принцип соціальної та екологічної відповідальності, що відносно недавно увійшов до етичного «ядра» регулювання штучного інтелекту, поступово формується як комплексна вимога оцінювати не лише індивідуальні, а й широкомасштабні суспільні наслідки функціонування алгоритмічних систем. Його сутність полягає у необхідності врахування довгострокового впливу ШІ на структуру та динаміку ринку праці, трансформацію інформаційної екосистеми, зміну моделей соціальної взаємодії, а також на рівень енергоспоживання, вуглецевий слід, біорізноманіття й загальний кліматичний баланс. У цій логіці алгоритмічні технології набувають статусу не лише інструментів економічної діяльності, а й чинників екологічної та соціальної стійкості, що потребують інтегрованого регуляторного підходу.

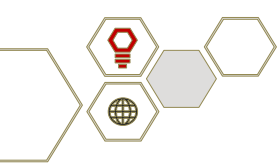
У міжнародному праві ця проблематика поки що переважно відображена у документах рекомендаційного характеру, включно з рамковими деклараціями G20, принципами ОЕСР з відповідального ШІ та рекомендаціями ЮНЕСКО щодо етики штучного інтелекту, які наголошують на важливості сталого розвитку та справедливого розподілу вигоди від технологічного прогресу. Водночас сучасні дослідження глобального врядування ШІ дедалі чіткіше фіксують тенденцію до правової інституціоналізації підходів «сталий розвиток за задумом» та «оцінка соціального впливу», орієнтованих на обов'язкове попереднє оцінювання соціальних, екологічних і культурних наслідків алгоритмічних систем, з подальшим закріпленням таких процедур у структурах ризик-менеджменту, механізмах нагляду та вимогах до прозорості. Саме цей напрям демонструє поступовий перехід від декларативної етики до матеріального права, у межах якого соціальна та екологічна відповідальність стає невід'ємним елементом



регуляторного циклу, спрямованого на баланс між технологічною інновацією, довгостроковою стійкістю та захистом суспільних інтересів.

Український контекст демонструє характерну для перехідних правопорядків ситуацію, у якій нормативно-ціннісні орієнтири етичного використання штучного інтелекту вже задекларовані в державних стратегічних документах, концепціях цифрової трансформації та сучасній науковій літературі, однак їх практичне правове закріплення перебуває на ранньому етапі інституційного становлення. Формування національної системи регулювання ШІ відбувається у реаліях фрагментарності чинної нормативної бази, що охоплює окремі аспекти захисту персональних даних, цифрових прав, кібербезпеки й електронного врядування, але не забезпечує комплексної та узгодженої моделі відповідального застосування алгоритмічних технологій. Виявлена у дослідженнях відсутність усталеної термінології, дефіцит процедурних гарантій для перевірки етичності та безпечності рішень, що приймаються ШІ, а також брак механізмів зовнішнього та внутрішнього аудиту у чутливих сферах – від охорони здоров'я до соціальних послуг – засвідчують нагальну потребу у переосмисленні підходів до правового врядування ШІ.

Українська нормативна база у сфері ШІ формується на перетині кількох стратегічних ініціатив, що заслуговують на окрему увагу. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні [5], схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р, стала першим документом, що окреслив людиноцентричний підхід та принципи етичності й прозорості як орієнтири державної політики у цій сфері. На рівні секторального регулювання принципи відповідального ШІ частково відображені в Законі України «Про захист персональних даних», однак без спеціальних норм щодо автоматизованих рішень, що є суттєвою прогалиною. Таким чином, загальна архітектура нормативних орієнтирів в Україні вже сформована, однак відсутність ухвалених законодавчих актів, присвячених безпосередньо ШІ, й

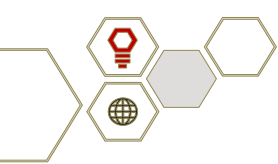


операційних механізмів виконання принципів відповідальності унеможливлюють повноцінну інституціоналізацію етичного регулювання на національному рівні.

У відповідь на ці виклики українські науковці пропонують низку концептуальних рішень, серед яких розроблення національних стандартів відповідального ШІ з чітким визначенням критеріїв прозорості, підзвітності й недискримінаційності; створення інституційної системи незалежних аудитів алгоритмічних систем; впровадження процедур обов'язкового оцінювання впливу на права людини; адаптація європейських підходів до ризик-менеджменту; а також розмежування юридичної відповідальності між розробниками, провайдерами, замовниками та кінцевими користувачами технологій. У цьому контексті особливого значення набуває те, що вітчизняний дискурс розвивається у руслі провідних європейських і глобальних стандартів етики та регулювання ШІ, що є не лише методологічно доречним, але й політично виправданим з огляду на стратегічний курс України на євроінтеграцію та необхідність гармонізації національного законодавства з правом ЄС, зокрема з вимогами Регламенту ЄС про штучний інтелект.

Загальнотеоретично принципи етичного використання ШІ як елемент правового регулювання можна схарактеризувати як багаторівневу систему нормотворчих і інтерпретаційних орієнтирів. На рівні цінностей вони відтворюють конституційні і міжнародно-правові засади – гідність, свободу, рівність, справедливість, безпеку. На рівні принципів вони задають вимоги до того, яким має бути ШІ у соціальному середовищі: прозорим, справедливим, контрольованим, підзвітним, безпечним і дружнім до прав людини.

На рівні правових механізмів вони втілюються у конкретні регуляторні інструменти: класифікацію ризиків, сертифікацію і стандарти, обов'язкові оцінювання впливу, аудит і нагляд, режими відповідальності, процесуальні права адресатів автоматизованих рішень. Саме така «каскадна» конструкція забезпечує перехід від етики як «soft law» до права як «hard law» без

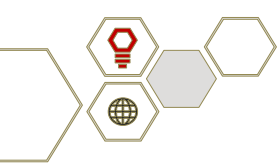


руйнування інноваційного потенціалу, але з належним стримуванням соціотехнічних ризиків.

Висновки. Отже, принципи етичного використання штучного інтелекту поступово трансформуються із площини нормативно-ціннісних орієнтацій у конструктивний елемент правового регулювання, який забезпечує людиновимірність, підзвітність, недискримінаційність і безпечність алгоритмічних систем у динамічному цифровому середовищі. Їх інтеграція в юридичні механізми – від процедур оцінювання впливу на права людини до ризик-орієнтованих моделей відповідальності – свідчить про становлення нової парадигми регулювання, в основі якої поєднується технологічна інноваційність та верховенство права.

Авторським внеском є встановлення конкретних механізмів правової трансформації кожного із зазначених принципів у Регламенті ЄС 2024 / 1689 (AI Act): зокрема, принцип прозорості набуває форми обов'язкового маркування та документування; підзвітність – режиму відповідальності провайдерів і операторів; людський нагляд – вимог до дизайну систем і протоколів втручання; справедливість – процедур аудиту та оцінювання упередженості. Показано, що каскадна конструкція від цінностей до принципів і конкретних регуляторних інструментів – класифікації ризиків, сертифікації, оцінювання впливу, режимів санкцій – є структурним механізмом переходу від soft law до hard law. Вперше у порівняльно-правовому контексті встановлено, що Україна пройшла стадію декларативного закріплення принципів відповідального ШІ, однак не має ухваленого спеціального закону, діючих механізмів аудиту, визначеного органу нагляду та процесуальних гарантій для осіб, щодо яких ухвалюються автоматизовані рішення. Це становить конкретну нормативну прогалину, а не лише загальну фрагментарність.

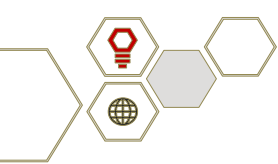
Перспективи подальших розвідок полягають у розробленні національної системи стандартів відповідального ШІ, уточненні методик юридичної



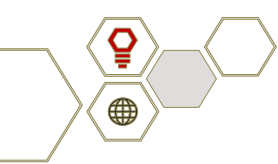
верифікації етичних принципів, вивченні судової практики щодо алгоритмічної підзвітності та поглибленні компаративного аналізу моделей регулювання, що дозволить сформувати ефективну, адаптивну та правозахисну архітектуру використання ШІ в Україні в контексті європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1. Максим'як Т. Г. Етика використання штучного інтелекту в освіті. *У академічні читання пам'яті професора Г. І. Волинки: філософія, наука та освіта: науково-практична конференція (1 травня 2024 року)*. С. 154–156. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-381-4-43>
2. Муравська Ю., Сліпченко Т. Правове регулювання штучного інтелекту в Україні та світі. *Актуальні проблеми правознавства*, 2024. №1. С. 188–195. <https://doi.org/10.35774/app2024.01.188>
3. Огірко О. В., Огірко І. В. Морально-етичні принципи електронної освіти і штучного інтелекту. *Успіхи і досягнення у науці*, 2024. №1 (1). С. 454–467. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-1\(1\)-454-467](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-1(1)-454-467)
4. Орлов О. Цифрова етика та алгоритмічна прозорість: виклики та методи забезпечення справедливості автоматизованих рішень у державному управлінні. *Аспекти публічного управління*, 2025. №13 (2). С. 51–60. <https://doi.org/10.15421/152520>
5. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження КМУ від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
6. Тиньков О. М., Кузьміна С. В. Проблеми застосування штучного інтелекту, етичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Психологія*, 2024. № 4. С. 12–15. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.4.2>
7. AI Act. Shaping Europe's digital future. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai>

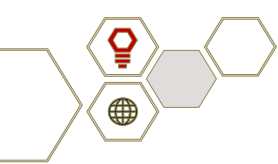


8. Floridi L., Cows J., Beltrametti M., Chatila R., Chazerand P., Dignum V., Luetge C., Madelin R., Pagallo U., Rossi F., Schafer B., Valcke P., Vayena E. AI4People-An Ethical Framework for a Good AI Society: Opportunities, risks, principles, and recommendations. *Minds and Machines*, 2018. №28(4). P. 689–707. <https://doi.org/10.1007/s11023-018-9482-5>
9. Jobin A., Ienca M. Vayena E. The global landscape of AI ethics guidelines. *Nat Mach Intell*, 2019. № 1. P. 389–399. <https://doi.org/10.1038/s42256-019-0088-2>
10. Mittelstadt B. Principles alone cannot guarantee ethical AI. *Nature machine intelligence*, 2019. №1 (11). P. 501–507. <https://doi.org/10.1038/s42256-019-0114-4>
11. Papagiannidis E., Mikalef P., Conboy K. Responsible artificial intelligence governance: A review and research framework. *The Journal of Strategic Information Systems*, 2025. №34 (2). <https://doi.org/10.1016/j.jsis.2024.101885>
12. Radanliev P. AI Ethics: Integrating transparency, fairness, and privacy in AI development. *Applied Artificial Intelligence*, 2025. №39 (1). <https://doi.org/10.1080/08839514.2025.2463722>
13. Radtke T. Human oversight under the AI Act and its interplay with Art. 22 GDPR. *Artificial Intelligence and Fundamental Rights*, 2025. №4. URL: https://www.researchgate.net/publication/394998465_Human_oversight_under_the_AI_Act_and_its_interplay_with_Art_22_GDPR
14. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) № 300/2008, (EU) № 167/2013, (EU) №168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689>
15. UNESCO Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris, 2021. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137_ara



References

1. Maksymiak T. H. (2024) Etyka vykorystannia shtuchnoho intelektu v osviti [Ethics of using artificial intelligence in education]. *V Akademichni Chytannia pamiati profesora H. I. Volynky: filosofii, nauka ta osvita: naukovo-praktychna konferentsiia*. P. 154–156. [in Ukrainian]
2. Muravska Yu., Slipchenko T. (2024) Pravove rehuliuвання shtuchnoho intelektu v Ukraini ta sviti [Legal regulation of artificial intelligence in Ukraine and worldwide]. *Aktualni problemy pravoznavstva*, №1. P. 188–195. [in Ukrainian]
3. Ohirko O. V., Ohirko I. V. (2024) Moralno-etychni pryntsypy elektronnoi osvity i shtuchnoho intelektu [Moral and ethical principles of e-learning and artificial intelligence]. *Uspikhy i dosiahnennia u nautsi*, №1 (1). P. 454–467 [in Ukrainian]
4. Orlov O. (2025) Tsyfrova etyka ta alhorytmichna prozorist: vyklyky ta metody zabezpechennia spravedlyvosti avtomatyzovanykh rishen u derzhavnomu upravlinni [Digital ethics and algorithmic transparency: challenges and methods of ensuring fairness of automated decisions in public administration]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, №13 (2). P. 51–60. [in Ukrainian]
5. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku shtuchnoho intelektu v Ukraini [On the Approval of the Concept for the Development of Artificial Intelligence in Ukraine]: Rozporiadzhennia KМУ vid 02.12.2020 r. № 1556-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> [in Ukrainian]
6. Tynkov O. M., Kuzminova S. V. (2024) Problemy zastosuvannia shtuchnoho intelektu, etychnyi aspekt [Problems of applying artificial intelligence, ethical aspect]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu: Seriia: Psykholohiia*. № 4. P. 12–15. [in Ukrainian]
7. AI Act. Shaping Europe's digital future. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai>



8. Floridi, L., Cows, J., Beltrametti, M., Chatila, R., Chazerand, P., Dignum, V., Luetge, C., Madelin, R., Pagallo, U., Rossi, F., Schafer, B., Valcke, P., & Vayena, E. (2018). AI4People—An Ethical Framework for a Good AI Society: Opportunities, risks, principles, and recommendations. *Minds and Machines*, 28(4), 689–707.
9. Jobin A., Ienca M. Vayena E. (2019) The global landscape of AI ethics guidelines. *Nat Mach Intell.* № 1. P. 389–399.
10. Mittelstadt B. (2019) Principles alone cannot guarantee ethical AI. *Nature machine intelligence.* №1 (11). P. 501–507.
11. Papagiannidis E., Mikalef P., Conboy K. (2025) Responsible artificial intelligence governance: A review and research framework. *The Journal of Strategic Information Systems*, №34 (2). URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0963868724000672>
12. Radanliev P. (2025) AI Ethics: Integrating transparency, fairness, and privacy in AI development. *Applied Artificial Intelligence.* №39 (1). URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08839514.2025.2463722>
13. Radtke T. (2025) Human oversight under the AI Act and its interplay with Art. 22 GDPR. *Artificial Intelligence and Fundamental Rights*, 4. URL: https://www.researchgate.net/publication/394998465_Human_oversight_under_the_AI_Act_and_its_interplay_with_Art_22_GDPR
14. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) № 300/2008, (EU) № 167/2013, (EU) №168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689>
15. UNESCO Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence (2021). Paris. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137_ara